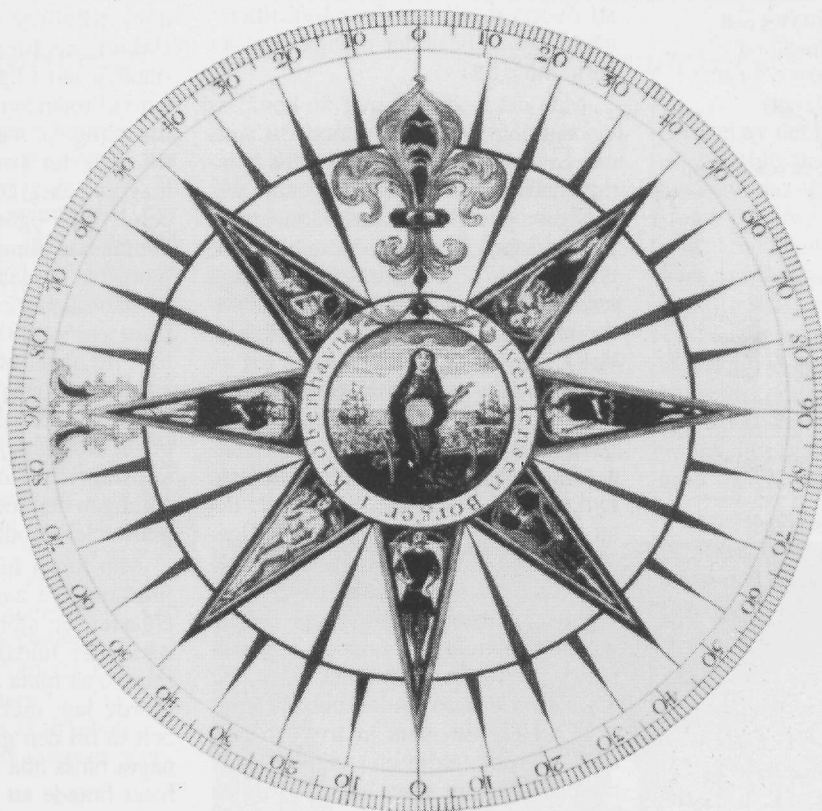

KUSTBON

FÖRBINDELSELÄNK
FÖR ESTLANDS
SVENSKAR

NR 2 ÅRGÅNG 47
JUNI 1990

Angenäm sommar

Kompassros. Litografiskt färgtryck 1755. I mittcirkeln kvinnofigur med ankare och i bakgrunden tvenne skepp, omgivna av namnet "Iven Iensen Borger i Kiöbenhavn". Rosen delad i hela streck och grader. Lilja på nordstrecket. Foto i Sjöhistoriska Museet, Stockholm

Förbindelselänk för Estlands svenskar
Utgiven av kulturföreningen
SVENSKA ODLINGENS

VÄNNER

Ansvarig utgivare och tf redaktör:

Thomas Lorentz

Redaktionskommitté:

Tomas Dreijer,

Sven Salin

Red. och exp. Vikingagatan 25 1/2 tr ned

11342 Stockholm

Tel. 32 48 78

Kustbons & SOV:s postgiro

35 13 11-6

1990 utkommer Kustbon med
fyra nummer

Prenumerationspris 150 kr

Dödsannonser 180 kr

Övrig annonsering:

1/1 850:- 1/2 500:-

1/4 300:- 1/8 180:-

ISSN 0345-6706

ÖPPETTIDER i SOV:s och

KUSTBONS expedition

måndag - torsdag 09.00-14.00

(juli månad stängt)

Produktion:

STURE ROOS REKLAM & TRYCK AB 1990

Innehåll

Kompassen	
av Gunnar Schantz	2
Från Löusmanskeka	
av Herman Lindström	3
Estlandssvenskarnas sångfest 1933	
av Anders Aspelin	4
Poem till sångarfesten	6
Ett dystert jubileum. Ur Erik Stavas'	
dagbok av Elmar Nyman	7
Från flyktningbåt till Prinsmedalj	
av Lars Anderson	10
Thomas Lorentz, 1990 års	
kulturstipendiat av Elmar Nyman	12
Andres Küng: I svenska fotspår.	
Bokanmälan	13
Svante Jakobsson: Överhetens påbud.	
Bokanmälan	13
Från SOV:s årsmöte 1990	
av TL	14
Förväntad kommentar	
av Herman Lindström	15
Sammankomst med Gambybor	
av Lillian Eriksson	16
Mathilda Pihl avliden	
av Hilding Rosenström	16
Minnesruna över Niina Ködar	
av Hugo Mickelin	16
Annons, Familjenytt	17, 18
Dödsannonser	18
Bemärkelsedagar	19

Kompassen

Jag har i min ägo en gammal kompass gjord på Runö. Den runda kompasskålen av trä är sammanfogad med gåspennor, och locket bär årtal 1738. Förutom nordstreckets vanliga utsmyckning med den s.k. rosen, är även oststrecket markerat med två på ömse sidor om strecket i S-form tecknade kroklinjer – kanske en kvarleva från forntiden, då ost-västriktningen var viktigare än nord-syd på Östersjöns farvatten. Så var under medeltiden även förhållandet i medelhavsländerna, där oststrecket ofta försågs med ett kors, ty i öster låg det Heliga landet. Trots snart förflutna 230 år har nålen ännu kraft att ställa in skivan i nord-sydlig riktning. Hur många härdade säljägare har icke suttit böjda över denna kompass, gång efter annan sneplat på den, för att vara förvissade om rorsmannens påpasslighet och dessutom knackat på skålen för att övertyga sig om dess livfullhet – något jag själv under många sjöresor varit vittne till.

Men det fordrades mer än kompass vid dåtidens seglatser utmed Estlands och Livlands kuster. Isak på Ullis hemman hade ännu i sin ägo ett genom träget bruk i generationer nedsvärtat exemplar av Johan Månssons sjömärkesbok, tryckt år 1748 i omarbetad upplaga med titeln: "Johan Månssons upplifwade aska, eller dess förnyade sjömärkesbok". På försättsbladet hade en av Isaks förfäder nedskrivit dessa trofasta ord: "Min Gud, opa dig fertrestar jag." I boken är alla igenkännigstecken utmed kusterna angivna, såsom fyrbåkar, kyrkor, byar, höjder etc. Så t.ex står det att läsa om den farliga leden in i Riga-viken mellan Domesnäs och Ösels sydspets, "att när man bakom Sereludden på Ösel har den vita kyrkan väst till syd om sig, kan man ankra där på 7-8 famnars vatten". Och om Riga heter det: "När man nalkas staden och får känning av tornen, som är tre, två lika höga och det tredje litet mindre, skall man löpa så att man har det minsta mellan de två högsta tornen och hålla dem så tills man kommer på redde." Kompassen och sjömärkesboken kompletterade varandra, den förra för hållande av rätt kurs på öppet hav, den senare för orientering vid landkänning.

Kompassen och den liljeformade kompassrosen, den förra ofta målad på dörrar, kistor och tinor, den senare fint utskuren på ölstänkans lock, var en sinnebild av livet på ön, vacker och meningsfull. Under säljakten hade männen även bruk för den lilla fickkompass-

sen av mässing, även den gjord på Runö. För ingen torde den ha varit mer outhärlig än för min gamle vän Isak på Bergs hemman, som bar den med sig även under resor på fastlandet.

Isak Bergs var en av Runös mest originella invånare. I sin ungdom hade han under säljakt i Finska viken råkat ut för en olyckshändelse och nödgats stanna kvar i Kronstadt, där han fick arbete hos en metallsvavare. Detta gav mersmak, och reste han senare över till Sverige för vidare utbildning. Efter något år långtade han tillbaka till Runö och blev där som öns skickligaste mekaniker anlitad av alla. Isak var för det mesta klädd i mörka, "civila" kläder och en svart kubbhatt, inköpt i Sverige, som han bar ända till sin död. Likt en utböling satt han vid sammankomster med denna kubbhatt, mitt bland sina i klädedräkt likriktade medbröder, och dock tillhörde han en av öns äldsta släkter. En liten hund följde honom ständigt tätt i hämlarna och sov om natten vid fotändan i hans säng. Liten och oansenlig var han till växten och ansiktet med det kortklippta skägget var magert och grådaskigt, men de pigga och livfulla ögonen med den ofta återkommande glimten av godsinnad spetsfundighet vittnade om ett klart intellekt, en självständig och särpräglad karaktär. Hans svarstol stod under stugans fönster i närheten av hans sovplats. Sotigt var det omkring honom, sotigt var han för det mesta själv, och nedsvärtad av träget bruk låg ofta Fjellstedtska bibeln uppslagen på arbetsbänken. Han var nämligen den mest "skriftlärde" i byn – prästen icke undantagen.

Min första Julafton gav han mig till julklapp två av honom förfärdigade cigarrer, en större, som han sade, att röka efter Juldagens högmässa och en mindre att njuta av på annandagen. Det gjorde jag, men smaken var så besk och så till den grad stark att blott efter några bloss alla mina sinnesförmågor heter hotade att gå upp i rök. Det var "frukten" av de tobakspantor jag haft med mig som gåva till runöbönderna från intendenten på Nordiska museet i Stockholm.

En annan gång förärade han mig en ordförandeklubba av lönnrot, ett konststycke i snidesfärdighet. På klubbans ena slagyta hade han skurit in ett kors, trons tecken, och på den andra ett hjärta, kärlekens symbol. Vid överlämnandet fattade han klubbans i skäftandan och höll upp den framför mig och sade: "Och detta är hoppets tecken. Pastorn

ser ju att den liknar ett ankare." Efter en stund tillade han: "Både tro, kärlek och hopp behövs, pastorn, när han fattar klubban. Må vi med Guds hjälp en gång få kasta ankar i den eviga hamnen, ty vi hava här ingen varaktig stad."

Isak hade som sagt alltid sin fickkompass med sig på resor. En höst for han i ett ärende med nattåget från Pernau till Reval. Denna gamla smalspåriga järnväg gör först en vid krok i sydostlig riktning för att så småningom svänga av mot norr till Reval. Isak, välförtrogen med solens ställning på himlavalvet, kom snart underfund med att tåget var på väg åt rakt motsatt håll än han tänkt sig. I tron att ha kommit på fel tåg rusade han upp från sittplatsen, men medpassagerarna fick honom åter att sätta sig efter många övertygande ord om att tåget trots sitt litet nyckfulla beteende nog skulle hitta vägen till Reval. Men Isak lät sig ej så lätt övertygas. Villrådlig och misstänksam tog

han ur fickan kompassen, som han litade mer på än människors ord.

Nog borde väl Isak ha känt sig säker och förnöjd, när han på kompassen såg att tåget började vika av mot norr, och nog borde han väl ha unnat sig några timmars sömn under den nattliga färden. Men nej! Stilla och vakande satt han hela natten med kompassen i handen och följde tågets vingliga rörelser. Isaks berättelse vid hemkomsten om den märkliga resan och framför allt hans drastiska kommentar till densamma, kan jag tyvärr ej återge fullt korrekt med hans egna ord: "Först var kosan sydostlig, sedan vred den sig åt nordost för att så småningom ställa in sig på rätt nordlig kurs. Efter Fellin böjde den av några streck nord-nordväst, men i Turgel satte lokföraren rätt västlig kurs för att sedan böja av åt nordväst." Så följde han varje avvikelse från den rätta riktningen ända fram till Revals portar i morgongryningen! Efter en stunds tyst-

nad kom så slutomdömet med den för honom karakteristiska glimten i ögonvrån: "Ja, int duger han på sjön int, den där lokförarn, som int kunde hålla kursen!"

Nu har min gamle trofaste vän för länge sedan gjort sin sista resa här i livet. Tidigt en morgon sitter jag vid hans dödsläger. På sängtacket ligger 1695 års psalmbok i kraftigt skinnband uppslagen. Det var som det står i psalmen: "Himlar öppnas vida, här är helig ort." När han en gång visade mig sin psalmbok, sade han: "Här är den bästa kompassen, pastorn, ty den visar den enda rätta kursen i storm och i stiltje, i livet så ock i döden."

Ur Gunnar Schantz' bok "Runö, minnen som agronom och präst", SKDB 1967.

Från löusmanskeka

Hus e e sja nu man gär? Man tar ain ihl grit, sätor än tom opa spisn å låtor ån bli rät så varm. Sås lägger man ån goan näva finskuret svinkätt ute å låtor e smält å bli brunt. Har man änt svinkätt får man toa håla man har, istor häldor talg. Man änt blir e sja så gutt tå.

Nu låtor man grita svålas lite å så häldor man vattn, lite-lite e gånga ute, ånda upp te halv grita, häldor så mike man vill. Sås tar man ån näva salt å låtor vattne bere kok. Nu rälar man ute så mike från he bäst konmäle man har, sås ån e blir rät så tjäckt. Nu e e bara te ån e får stå å kok lite let, sås e man gållen mä sin faitgrait. Om man nu har lite surt malk häldor kenmalk te, kan man äta live fullt mång gångar.

Om e sja nu e nån som sajor ån, sås gär man änt, tå e e bara te gära som man sålo vill. He e väl ingen majra som vait hus ån rikten faitgrait gjors, man goan var'n.

Herman Lindström

Till ledning för alla, som ej till fullo förstår det ädla rälbymålet, följer här en översättning.

Från torparköket

Hur är det nu man gör? Man tar en liten gryta, sätter den på spisen och låter den bli ganska varm. Så lägger man i en dryg nävfull finskuret fläsk och låter det bli brunt och smälta. Har man inte fläsk, får man ta vad man har, ister eller talg. Men inte blir det så gott då.

Nu låter man grytan svalna något och håller så, lite i taget, i vatten ånda upp till halva grytan, eller så mycket man vill. Så tar man i en näve salt och låter vattnet koka upp. Nu rör man i så

mycket av det bästa kornmjöl man har, tills det blir ganska tjockt. Nu återstår bara att det får stå och småkoka en stund, och man är färdig med sin "fettgröt". har man nu lite sur mjölk (filbunke) eller kärnmjök till, kan man äta sig mätt (magen full) flera gånger.

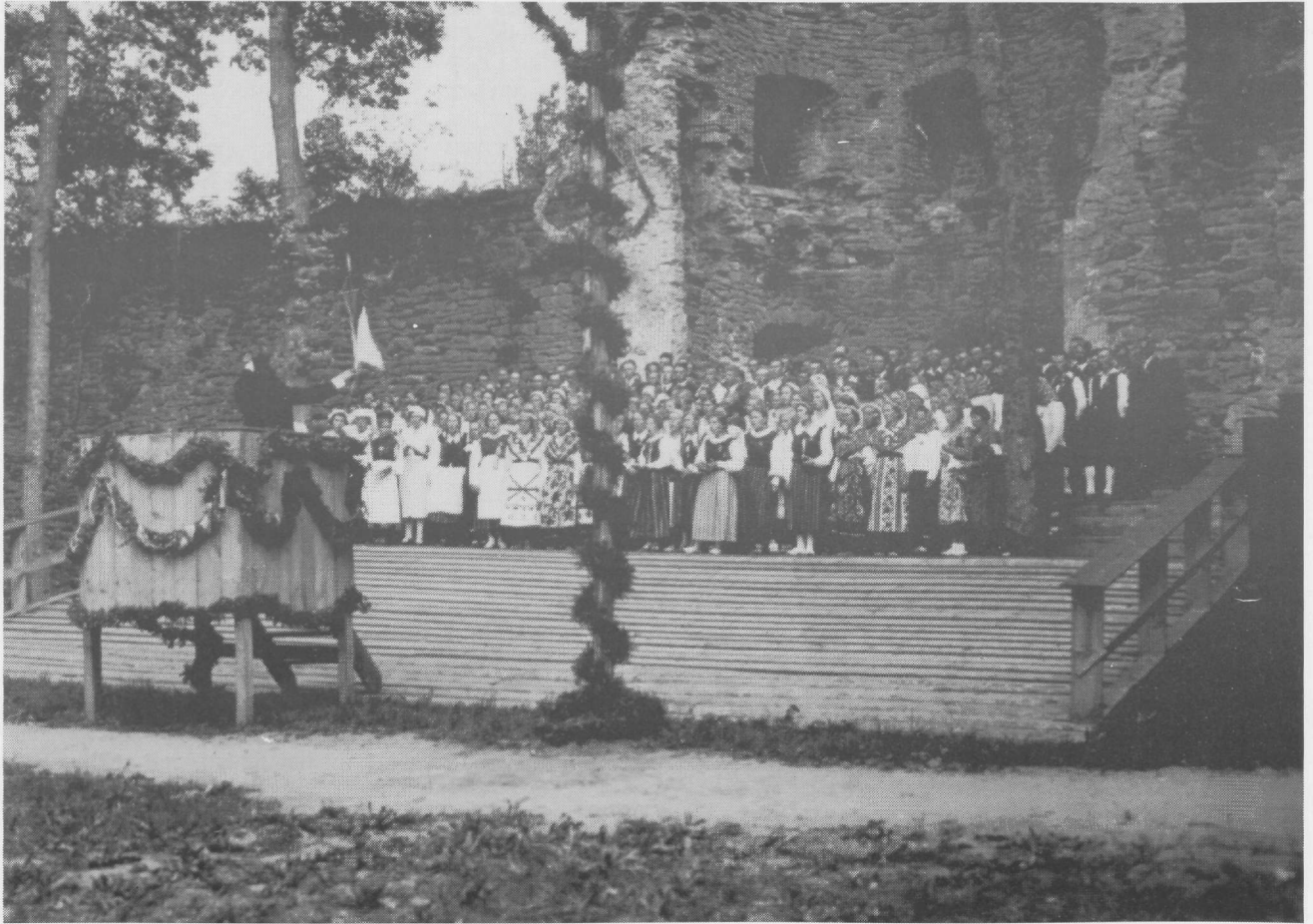
Om det nu skulle vara någon, som säger, att så gjorde man inte, så är det bara att göra som man själv vill. Det finns väl knappast någon mer, som minns, hur man kokade en riktig "faitgrait". Men god var den.

"Löusmanskeka". Hörn av kök i torpargården Marksa, Niby, Ormsö. Foto 1922. Ur SOV:s arkiv.

Estlandssvenskarnas Sångfest i Hapsal 1933

Skildrad av Anders Aspelin som representant för Vormsökören

De förenade estlandssvenska sångkörerna under ledning av Cyrillus Kreek.

Foto L. Weikmann

Tanken om en gemensam svensk sångfest har länge grott i de estlandssvenska sjungande ledens hjärtan. Det är liksom om sången här i Estland skulle betydligt för nationen mera än för någon annan nation i världen. Detta bevisar de efter vart 5 år återkommande stora nationella sångfester, då sångare i 10-tusen tal möta upp och ge känslorna utlopp. Även svenskarna som bebo Estlands västkust och öar ha alltid varit ett sjungande folk. Det har sjungits så i glädje som i sorg. Förvisso sjöngo våra fränder gammalsvenskbyborna när de drevos från sina hem på Dagö till Ryssland, till "Babels älvar" men det var inga glädjesånger utan sorgesånger. Nu var den borta denna stam och fick inte sjunga med på den första estlandssvenskarnas sångfest.

Det var under hösten 1932 och vintern 1933 som sångfesttanken fick fastare form. Initiativet därtill kom från Reval. Man tog helt enkelt och bestämde att estlandssvenskarna skulle hålla en sångfest sommaren 1933. Som bästa

platsen därför ansåg man att Hapsal var, där de gamla slottsruinerna bildade en värdig ram kring det hela. och där det redan fanns uppbyggd en sångartribun. Också är staden svenskarnas huvudstad och dit nådde alla.

Så börjades övningarna då på vintern 1933. Det uppstod lite strid angående programmet, val av sånger, men ingen vill mera rota i det. Vem som bär skulden därtill må vara osagt.

Vi övade så, och kören svällde ut i omfång så vi räknade då en 60 medlemmar. Visserligen var det ett väldigt arbete att lära in alla sångerna, i synnerhet som dagen för själva sångfesten tycktes komma så fort.

Man arbetade inte endast med struparna utan också med händerna för att få allting klart till sångfesten. Man hade bl.a kommit överens om att skaffa ett standar till sångkören för att utvisa var de "sjungande stridiga svenskarna" gingo. Så anskaffades tyg och sattes i gång med att sy och många natters sömn fick offras förrän standaret blev

färdigt. Särskilt hedrande omnämnande förtjäna då Fällflickorna Agneta och Katarina Fält att få, som åtog sig att sy in inskriptionen på standaret och för övrigt ge det dess utsmyckning. Det visade sig också senare att det endast var vår kör som kunde ståta med ett sådant standar.

Sångerna voro inövade, standaret var färdigt och man gick bara och väntade på när dagen för avresan till Hapsal skulle ske. Det hade bestämts att sångarna skulle infinna sig i Hapsal redan på dagen förut till generalprov. Så inskeppade vi oss ett 60-tal ungdomar lördagen den 1 juli ombord på motorbåten Vormsö i Sviby hamn, men när allting kom omkring så visade det sig att båten var för liten och man fick ta hjälpbåt på släp efter. Inte så mycket för vår skull utan för de arga hamnmyndigheternas skull i Hapsal. Hur som helst färden över gick fint och vi landstego vid Hapsals promenad. Så blevo vi anvisade nattlogi, vilket var en av stadens folkskolor, och fingo sedan

Ormsöborna har formerat sig utanför Kursalen för att tåga till festplatsen i slottsruinen.

sträng tillsägelse att infinna oss i gymnasietets aula kl 7 em för generalprov. Dessemellan hade vi hunnit att pröva huru rösterna läto i Slottskyrkan för vi skulle medverka vid högtidsgudstjänssten som hölls på söndagen och vilken var början till festligheterna.

Efter provet på gymnasiet voro alla lediga för dagen, och man kunde sent på kvällen få se hur sångarna flanerade par om par på den stilla promenaden, och för en gångs skull lekte badgäster.

Så bröt då den 2 juli in med sol och västanväder. Sångare och svenskar mötte upp i så stora mängder som Hapsal inte förr sett. Dagens fest inleddes med högmässa i Slottskyrkan som hölls av Prosten Nilsson från Vormsö, varvid Vormsökören sjöng.

Själva sångfesten började kl 3 em, varvid man förut tågat i högtidlig procession genom Hapsals gator. Vormsöflickorna med sina vackra dräkter och glada ansikten framkallade här och var applåder bland åskådarna som kantade gatorna.

Vormsökören hade nöjet att få framföra ett par sånger separat. Det var "Svensk jag är", och "Sångarvakt", vilka emottogs med stormande bifall. Även Rickulborna sjöngo separat, men i allmänhet tycktes det att Vormsökören sjöng bättre. Eget beröm luktar nog illa, men det är ingenting att göra åt.

Så sjöngs då den kvällen som det aldrig förr sjungits, en skara estlandssvensk ungdom hade visat att den ej stod efter sina grannar esterna och ej heller vill stå. Den hade samlat en kör som var den största i världen i förhållande till folkmängden, som riksdagsman Vesterblom uttryckte sig.

Dagen efter var det marknad i Hapsal och de flesta sångarna stannade

kvar där, så om hemfärden är ingenting att säga.

Men att denna första estlandssvenska sångfest inte får bli den sista och att den hjälpte att sjunga svenskarna mera tillsammans än förr, därom äro och bli vi alla ense.

Insänd av Kerstin Hammarin, som av Anders Aspelins änka Hedvig erhållit denna hans berättelse.

Hapsal. Utsikt från Stora strandpromenaden mot Nuckölandet. Samtliga foton ur Elmar Nymans samling.

Sångfestprolog

Vaknen, gångna vikingaätter,
 Vaknen ur drömmar i ljusa nätter,
 Faren på skyar till våra slätter
 Ned från Valhalls väldiga boning
 Till vår tid, som vill försoning
 Med de människor, som föga skoning
 Hade med oss, fast ur samma stam
 Vi som en ras har vuxit fram.

Vi samlas till fest under julisolen.
 Med lungornas makt vi tänder kolen,
 Som glöda med svenskeld vid kalla polen.
 Våra hus och hem må ock stå tomma,
 Vårsången manar oss alla att komma
 "Grannt" till vår fest, vår ljusa blomma.
 Högt bland markens färgstarka gröna
 Uppåt vår samlade själ skall förtona!

Minns då ett som frid dig bjuder.
 När livets allvar tungsint sjuder,
 Minns den sång, som vackrast ljuder.
 Den oss för genom finaste dis
 Lyfter till fjärrhöga paradis
 Och kan klinga på dundrets vis –
 Sakta lik änglarnas vaggsång den låter
 När glömda ungdomlig Balder gråter.

Musiken i viddernas lek sig svingar
 Slår sig ned i våra ljungar.
 Piskar grenar med mäktig hand.
 Bjuder frukt från ljusa land.
 Sänker sig – svalkar vår svenskvikstrand.
 Svallar i glitter om våra öar
 Mässar till ro i våra moar.

Dallrar fint på hjärtesträngar
 Rusar framåt i bäckars sängar –
 I stormen, i stormar, i yra, i vågor
 I skogen, i skogar, i bäckar, i lågor
 Det susar och brusar och ryter om lador.

– Spänn din vinge och följ vår gång
 Du allt besegrande svenska sång!

Eben en Arpborg

Den andra juli nittonhundra trettiofire

Du legat i sekler vanmäktig,
 dig fann ej en ledande hand;
 Du eljest var glader och duktig
 att tändas av gnistan i brand.

Blott ljuvlig du var
 och kärlek du bar.

Ja, tiderna ändras i helhet
 och människan följer dess lopp.
 Då var det vinterns blekhet,
 nu slår sig våren i knopp

att höja sin tunga,
 att prisa, lovsjunga.

Vad är det, som strömmar i hjärtat,
 ej låter dess ande få ro,
 som redan beständigt har härjat
 i själens lugnade bo?

Toner av kärlek,
 fjärran all smälek.

Det dallrar av toner i luften,
 det sjuder vid vindarnas gång.
 Blott hjärtat kan fångslas av kraften
 som väljer ur livsflodens språng!

En känsla i fägring
 ur tidernas hägring.

Nu skall vår svenskhet få sjunga
 i brödrakärlek så stor,
 och mandomens enhet skall ljunga
 allt härligt och moderligt gor.

Borta är dagens ävlan,
 borta arbetets tävlan.

Upp, vakna, du svenska ungdom,
 tro enhetens spira du svärj,
 att alltid du, tappre mandom,
 må skifta i blågul färg!

Fr. T.

Ett dystert jubileum

50 år har förflutit sedan omkring 600 nargö-, rågö- och odensholmbor sommaren 1940 tvångsflyttades för att bereda plats åt sovjetiska trupper. Det är ofattbart att Nargö, Rågöarna och Odensholm alltjämt är slutna områden som förvaltas av de militära myndigheterna. Dessa fordom så intressanta öar med sin sköna natur och ålderdomliga bebyggelse går nu inte att känna igen, ödeläggelsen är total.

Som ett apropå till händelserna för 50 år sedan publicerar jag ett utdrag ur odensholmbon Erik Stavas' dagboksanteckningar från ödesåren 1940-42. Erik Stavas var en färgrik "holmbo", son till den legendariske kapellföreläsaren ("färeläsarn") Johannes Stavas. Erik fick sluta sitt långa, växlingsrika liv här i Stockholm 1988, vid 85 års ålder.

Inga ändringar har gjorts i sakinnehållet, men stavningen har korrigerats.

(Jag publicerade en utförlig redogörelse för tvångsflyttningen 1940 i Kustbon 1980 nr 3.)

Elmar Nyman

"Våra resor och upplevelser efter evakueringen från Odensholm"

Våren har kommit med sin glada fågelsång. Allt som har varit i dvala har vaknat till liv igen, efter en kall och mörk vinter. Men livet hos öns befolkning är icke som vanligt, någon åkoma ligger i luften.

Onsdag 1 maj 1940. Idag få vi höra viskningar man och man emellan att vi få gå några öde till mötes som rågöborna, evakuering. Men ingen riktig säkerhet, några anse saken som tomt

"Flat som en bricka ligger holmen och tycks flyta på vågorna med sitt fyrhorn längst norröver och ungefär på mitten det lilla bländvita kapellet med sin nålvassa spira."
(Sven Danell i Guldstrand.)

"Jesu kapell" invigdes i september 1756 av Nuckö församlings kyrkoherde Jonas Carlblom, kapellets främste tillskyndare.

prat, andra åter ta samma sak med allvar.

Onsdag 14/5. Två veckor har gått nu, men ingen vidare klarning i saken vet man ännu. I går fick jag brev från Finland, bland annat var där skrivet att Odensholm redan skall vara utnämnd till rysk krigsbas. Nu sänder vi två man till Reval att ta reda på saken.

Fredag 17/5. I dag kommo våra sändebud hem åter. Alltså är det nu säkert att vi komma att flyttas bort från ön, men det skulle kunna dröja med flyttningen bortåt hösten.

Tisdag 21/5. I dag var vi till Rickholz kommunalhus. Där fick vi höra att herr Lesman har uppstigit som ensam ägare till Odensholm, att ersättningen som skall komma för våra gårdar skall tillfalla honom. Skräckinjagande nyhet. På kvällen har vi en rådsläpning i skolhuset om den saken. Sagt och gjort. Två män bli utnämnda att i morgon resa till Reval. Våra gamla svenska konungaprivilegier skall tagas med, dessa som våra öbor 1902 vunno seger med över furstar och baroner. Herr Lesman har förut blivit nedkuvad genom sanning och rättigheter.

Onsdag 22/5. Återigen i Reval. På kvällen samlades vi med våra (ledande?) svenska män, vi läsa noggrant genom dessa gamla dokument, rådpläga med varandra, utse en advokat osv. Och diskutera processen mot herr Lesman

som år 1913 ägde rum med våra gamla öbor, då han kom till ön för att skaffa sig rikedom genom kalkstensbrytning ur jorden. Men herr L. fick denna gång fortare än han kunde ana lämna alla sina företag och resa bort åter därifrån. Befallningen kom då från ryska guvernören i Reval okt. 1913.

Torsdag 30/5. En vacker majdag. Fm. kl 9 kom telefonbud från Reval, att alla husägare skulle få stanna hemma. Våra hus skulle bli taxerade. Kommissionen från estniska och ryska staten kom hit. Fm. kl 10 var arbetet i full gång, med husuppmätning och taxeringar – värdet på husen var endast 25-30%, några upp till 50%. Nu få vi höra, att om 10 dagar skall vi vara bortresta från ön. Och vårt nya hem skall bli Nargö.

Alltså tio dagars packningstid har vi på oss. Budskapet om vår snara flyttning når snart vida omkring, över land och byar. Men denna dag kommer väl ingenting från packningen, (blir det inget packa av). Överraskningen över vår snara flyttning har slagit nästan alla med någon slags förlamning.

Fredag 31/5. Tidigt på morgonen får alleman idag börja sitt arbete. Männan måste göra packkläror, hammarlagen genljuda överallt. Kvinnor och barn åter packa kläder och kökssaker. Hjärteslitande suckar hör man överallt. Befallningen var från estniska stats-

Begravning på Odensholms kyrkogård 1926.

kommissionens sida att även de minsta värdelösa tingen måste vi ta med oss från ön, ingenting skulle lämnas kvar åt ryssarna. Men det var nog omöjligt att hinna med allt på några få dagar, därför blev nog en stor del av värdefulla saker kvar på ön, som ryssarna sedan fingro fröjdas över.

Söndag 2/6. I dag blir det väl ingen söndagsfrid. Kommunalstyrelsen från Rickholtz kom i dag hit för att bortföra alla skolhusinventarier. Folk och hästar äro åter i fullt arbete vid skolhuset. Sent på kvällen sluta vi arbeta vid skolhuset.

Tisdag 4/6. Tidigt på morgonen idag är ön överlastad med främmande folk, för det mesta handelsfolk som kommit hit för att köpa hästar, kor, grisar och får, ja, med ett ord sagt, allt vad deras ögon falla på. Priserna vet vi nog vid sådana tillfällen! För ett får bjudes 5-7 kr, för en ko 30-40 kr. Man säljer utan vidare, trots billiga priser.

Fredag 7/6. Två dagar har vi ännu på oss. Två pråmar med en liten bogserbåt för kom i går hit, sänd från statens sida. Nu är dubbelt arbete. Från varje hus måste en man vara med och lasta i pråmarna. Vår resplan har även nu blivit ändrad. I stället för Nargö skall nu Vormsö bli vårt mål. Nu kommer frågetecken upp på frågetecken, vad vi skulle göra där på Vormsö. Vi har ju inga fiskeredskap för gruntvattenfiske. Vi odensholmbor äro ju djupvattenfiskare och även våra båtar äro ju obrukbara för gruntvattenfiske. Men ingen motsägning, dvs protest, vi får ju gå dit som dom sända oss.

Lördag 8/6. I dag har arbete varit

mer än vanligt. Pråmarna skulle lastas färdiga idag. I måndag får vi resa. Hästar och kor som ännu äro kvar se mycket förskräckta ut. Någon har sagt att nu råder tusenåriga riket här på ön därför att hästar och kor gå i bete på höängen (slättervallen). Men för min del liknar det icke tusenåriga riket utan rakt emot. Korna har gripits av en vild panik. Dagen igenom vråla de av förskräckelse. De mesta husdjuren äro redan sålda. Två kor på gården ha vi ännu kvar, de äro mycket förskräckta, kanske i tron att samma öde även väntar dem. På eftermiddagen går jag till hamnen, göra min motorbåt startfärdig för resan, när jag har allt i ordning gjort då börjar jag själv gråta och jag grät mycket. Jag tyckte att jag var så liten, och såg tillbaka på barndomsdagarna, då jag satt i fars och mors famn, jag såg allt så nära, nära på mig – träd och stenar, allt var ju nu så stort och kärt för mig, men nu får jag lämna dem det sista ögonkastet, för att aldrig mer få se dessa mina kära barndomsminnen, ett sista farväl för alltid.

Söndag 9/6. I dag fira vi den sista söndagen på ön. Våra mycket högt uppskattade svenska män från Reval har även idag kommit hit för att ta sitt sista avsked från ön. På f.m. har vi den sista Gudstjänsten i kapellet. Predikan leddes av prosten Hj. Pöhl. Idag får vi även höra, att vi få två dagars förlängningstid. Alltså blir nu vår resa till den 12 juni.

Tisdag 11/6. En vacker junidag. Idag blir det sista dagen på ön. Pråmarna äro redan färdiglastade utom den som tager levande last i. På ena lastar vi

våra mindre båtar på pråmdäcken och sätta hästar och kor dit in. Kl 20 är allt i ordningställt. Kvinnor och barn äro redan komna till hamnen. Natten är kall, kvinnorna göra upp lägereldar, där de med barnen stå och värma sig. De flestas ögon stå glänsande i tårar. På natten kl 24 lämnar jag byn. Nu skall jag taga avsked från barndomshemmet, jag går genom alla rummen, stänger igen dörrarna. Nycklarna lämnar jag i, sist går jag till mitt eget sovrum, böjer mina knän i en stilla bön till Gud. Nu säger jag ett farväl för sista gången, men ingen som svarar emot mig. Granngårdarna står redan tomma, ja hela byn står nu öde och tom. Jag skyndar även mig fort till hamnen. Så är det blott några få som sitta kvar vid lägereldarna. De flesta har lagt sig ned på marken att ta en liten blund. Jag kryper även ned i min motorkajuta och tar en timmas vila.

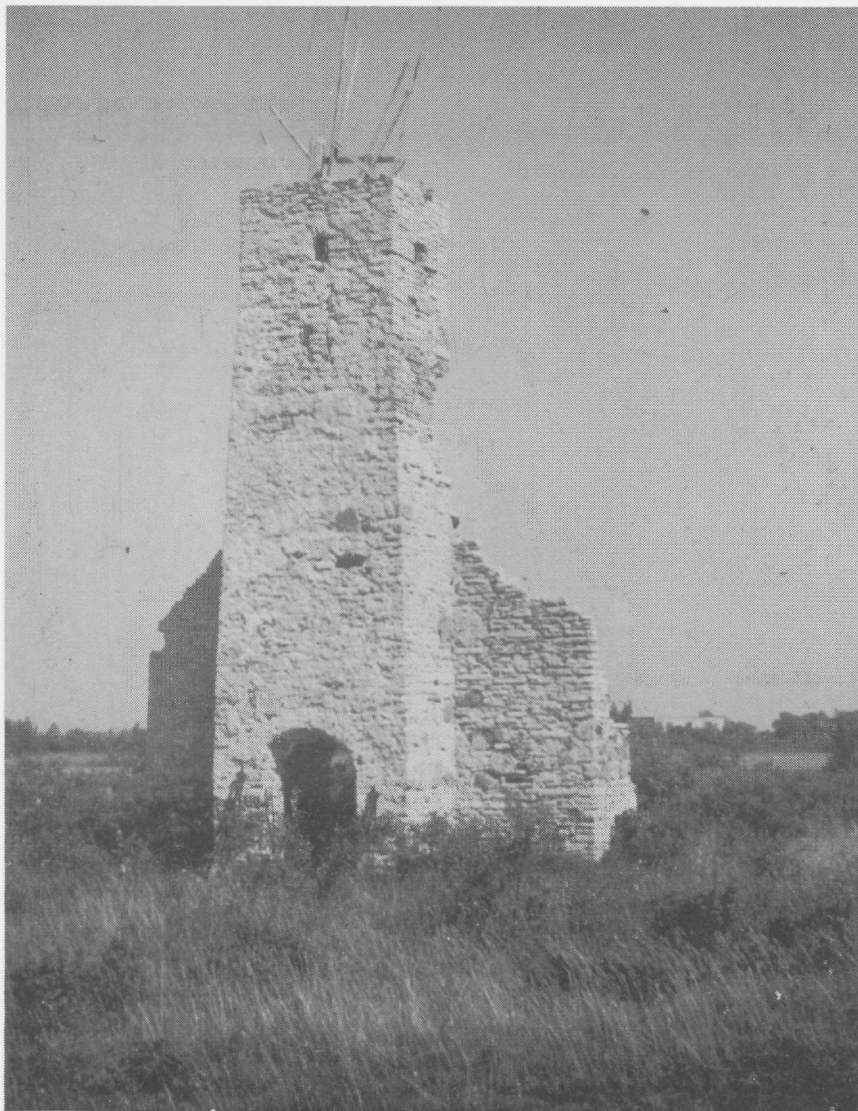
Onsdag 12/6. Jag vaknar vid ångvisslans ljud. Alle man på plats, kvinnor och barn sätta sig på pråmarna, vi män gå i våra motorbåtar. Färden över havet går mycket bra och f.m. kl 8 lägga vi till vid Sviby brygga på Vormsö.

Här blir vi mycket vänligt mottagna. Bland andra som möter oss på bryggan är allas vår käre vän T. Gerdström, han visar sin hjälp på ett särskilt gripande sätt emot oss flyktingar. Nu börjar urlastningen. Först tages hästar och kor ut. Varje familj får adressen till sin nya bostad. Jag får min plats på andra sidan ön 5 km från Sviby. Jag har en mycket vacker plats, men vattnet är grunt för fiske.

Torsdag 13/6. Den första dagen i vårt nya hem. På morgonen spänner jag hästen för och kör i väg till Sviby brygga. Lossningen pågår redan. Jag möter igen våra öbor, frågar var var och en är bosatt: alltså äro några familjer i Hullo och några på Magnushov. Nu ser jag att jag har fått den bästa platsen, för jag lever vid stranden. Bryggan i Sviby är nu översälad med packlårar. Nu komma några tjuotals hästar hitkörande för att hjälpa oss. Hjälpen är mycket välkommen.

Söndag 16/6. Min första söndag i mitt nya hem. Ack så glatt det kännes att få en vilodag efter veckans ansträngande arbete. På f.m. är jag i Gudstjänsten. Den andliga verksamheten är mycket stor på Vormsö. Idag har jag även fått möta mången gammal vän. Middag blev jag bjuden hos en skolkamrat.

Torsdag 17/10. Nu har jag bläddrat många månader förbi – och är nu framme i oktober. När jag kastar en blick tillbaka på förgångna sommaren, så är ju mångt och mycket som jag har kunnat stanna vid. De flesta odens-

Resterna av "Jesu kapell" i våra dagar. Borta är den väldiga träskulpturen föreställande Martin Luther med Bibeln i handen liksom de stora grindarna som bar upp statyn. Och vad värre är, hela kyrkogården är utplånad. Foto Maido Limbak.

holmfamiljerna äro nu bortresta från Vormsö och äro nu bosatta i Rickholtz. Själv har jag även under sommaren varit till Spithamn å fiska. Här på Vormsö har vi även försökt fiska men resultatet har varit mycket lågt. På kvällen går jag som vanligt till min granne pastor J.R. att lyssna på dagsnyheterna från Sveriges TT. Nu får vi även höra att de 110 rågöborna har kommit till Sverige och får höra även dem själva tala i radio. En brinnande längtan stiger upp i mitt hjärta. Natio-nalkänslan flammar upp större än förut. Hade jag haft vingar så skulle jag i samma stund kommit flygande hem till Sverige.

Tisdag 22/10. Idag säljer jag våra två kor som vi ännu hava kvar. Stina och Nessa och även hästen Maxe blir såld. Lagården och stallet äro nu tomma. Tio höns som vi ännu hava kvar säljer jag i morgon. De andra odens-

holmborna hava redan sålt sina kor och hästar. Varför frågar någon undrande? Ja därför att vi åter få resa bort från Vormsö. Det blev redan beslutat vid det sista kommunalsammanträdet att vi åter skulle få resa bort från Vormsö, här finnes ingen vinterplats för oss. Vi begära fri resa till Rickholtz eftersom staten skickade oss till Vormsö, men svaret blev nekande. Nej!

Måndag 4/11. Idag fick jag ett sorgedubskap. Min svåger M. Engman har drunknat. Hustrun återblev med 8 barn.

Onsdag 6/11. Idag reser jag med min motorbåt "Laxen" bort från Vormsö. Vårt nya mål blir nu Spithamn. De mest av mina saker lämnar jag här på Vormsö, i hopp att till våren hämta dem härifrån. Resan över sjön gick mycket vackert hit till Spithamn. Nu är vi åter i ett nytt hem. Här få vi bo tillsammans med familjen O.K. i deras hus.

8/2 1942: Året 1941 går jag förbi. Jag vill icke stanna vid dessa upplevelser, de har endast varit nödens och sorgens dagar.

Hösten 1940 lämnade jag ju de flesta av mina saker på Vormsö. Men i min stora förvåning när jag om vintern 1941 reste dit så voro alla sakerna försvunna och nästan alla småbåtar som lämnades kvar där voro borta och förstörda.

Jag får bedja ursäkt att det nedskrivna är fullt utav fel, men mina vänner få själva rätta det.

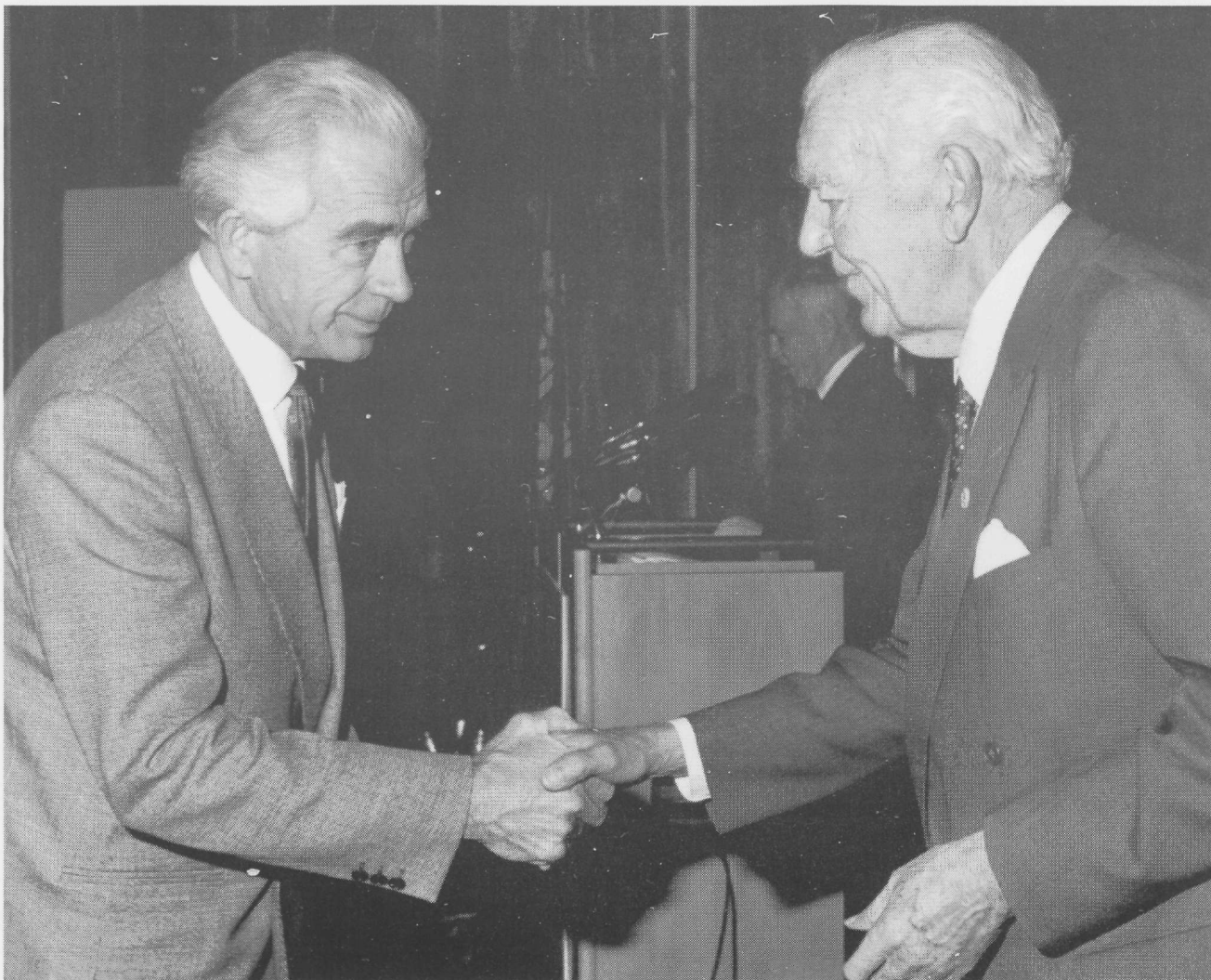
Med en varm svensk hälsning
den 8/2 1942 Erik Aug. Stavas."

Odenholms nya fyr torn är svart-vitt liksom det gamla som förstördes under andra världskriget. Foto Maido Limbak.

Från flyktingbåt till prinsmedalj

Vid riksidrottsmötet 1989 i Östersund fick Algot Friberg ta emot idrottens högsta utmärkelse, förtjänsttecknet i guld. Den utmärkelsen fick han för sina drygt 40 år som ledare på SF, SDF och föreningsnivå. Inte minst för sitt arbete i Bellevue IK.

Algot Friberg mottager guldmedaljen ur prins Bertils hand.

Foto Christer Morberg, Östersund.

År 1943, under brinnande världskrig, kom sex ungdomar till Sverige i en liten öppen båt med en fyrahästares motor. Resan, som var en flykt, hade startat 48 timmar tidigare från ön Ormsö i Estland. En av resenärerna var en idrottstokig 18-åring på flykt från "frivillig" inskrivning i den nazityska armén. hans namn var Algot Friberg. Samma år gick han med i Bellevue IK.

– Ledarna tog väl hand om mig. Det var inte så att jag hade problem med språket eller så, jag pratade ju svenska. Men att komma ensam från en liten stad ("Hapsal" där jag gick i skola) på drygt 4 000 invånare i Estland till stora Stockholm var omvälvande. Så när dom frågade om jag inte kunde hjälpa till som ledare, tyckte jag att jag borde betala tillbaka lite av vad dom hade

gett mig, berättar Algot där vi sitter i hans villa i Älvsjö utanför Stockholm.

Frågan om ledarskap kom redan 1946 så Algots eventuella tacksamhetsskuld är för mycket länge sedan betald och kvitterad. Men rollen som ledare behöll han. Snart 65 år gammal är han lika aktiv som någonsin tidigare med klubbens hela förråd, arkiv och kansli i villan.

Vid riksidrottsmötet i november var det därför idrottens tur att visa tacksamhet gentemot Algots ledargärning. Då fick han, tillsammans med 110 lika förtjänta idrottsledare ta emot idrottens högsta utmärkelse, förtjänsttecknet i guld, ur Prins Bertils hand.

– Det var självfallet ett stort ögonblick för mig, säger Algot och tar fram medaljen ur prisskåpet. Men jag blev

verkligen bestört när man i mikrofonen sa att jag hade varit ledare i Älvsjö i över 40 år. Bellevue ska det vara, ingenting annat.

"Borde valt slägga"

Att det blev just Bellevue var en ren slump. Algot och en kompis var på Zinkensdamms IP där IF Linnea hade klubbmatch mot Waxholm. Där stötte killarna tillbaka kulorna under kultävlingen. En Linnealedare frågade hur mycket dom hade gjort och Algot svarade sanningsenligt "lite över tretton". Ledaren trodde att Algot skrävlade och istället kom en Bellevueledare fram och sa att killar som gjorde över tretton meter var hjärtligt välkomna.

Sagt och gjort. 1950 och 1951 blev Algot svensk mästare i diskus. Han

gjorde 48,26 som bäst, när världsrekordet låg på strax över 50 meter.

– Fast jag valde fel gren, jag borde ha satsat på slägga istället. Jag gjorde över 48 meter utan specialträning men Gösse Holmér tyckte att jag var för snabb (!) för slägga.

Han var med och bildade Sveriges första basketlag BK 45, han spelade i Bellevues representationslag i handboll samtidigt som han var lagledare för fem ungdomslag och han provade på tiokamp.

– Fast när jag hade sprungit sönder nio av tio häckar samt brutit en bambustav insåg jag att det inte räcker att vara bra i åtta grenar om man vill bli tiokampare.

Men sina SM-tecken till trots var det för sitt drygt 40-åriga ledarskap som Algot Friberg i Östersund fick förtjänsttecknet i guld – som elittränare och ungdomsledare.

– Visst är det kul att följa med mångkampslandslaget till landskamper eller att vara hemortstränare åt Stefan Fernholm, men ändå finns det ingenting som ger större tillfredsställelse än att få jobba med ungdomar.

Men när vi kommer in på ungdomsträning blir Algot förbannad.

– Nu har jag fått ihop sex killar som är beredda att vara ungdomsledare, och vi har ungdomar som vill friidrotta. Men vi har ingen lokal. Vi hade en mycket bra ungdomsverksamhet i Hagsätra gymnasium men då sa fritidsförvaltningen att lokalen var gjord för bollspel och upplät den till Mörby basket.

En svaghet

– Jag har ingenting emot vare sig Mörby eller basket men det är inte klokt att Stockholm upplåter sina lokaler till idrottare från kranskommunerna så att vi blir hänvisade till kranskommunernas lokaler, Bosön eller Solnahallen. Men man åker inte till Bosön med ett gäng tolvåringar från Rågsved. Det är ett svaghetsbevis för Stockholm.

Algot har tränat såväl sprinters som hoppare i landslagsklass men mest har hjärtat klappat för kastarna. Har det inte varit jobbigt med alla preparat som dessa sätter i sig?

– Visst har det varit det. Men jag tror att det går att nå eliten utan anabola steroider. Det tar längre tid, men det går. Annars skulle hela min tränargärning vara meningslös.

– Jag tror också att tiderna har förändrats. De som är runt 30 år idag växte upp med myten om de anabola steroiderna omkring sig. De hade kanske svårt att värja sig. Dagens ungdomar pratar inte i de termerna.

Att Algot pratade svenska redan i Estland berodde på att han på ön Ormsö tillhörde den svenska minoritet som bland annat hade svenskspråkiga skolor. Sitt första estniska ord talade han inte förrän han var åtta år.

Men idag behärskar han estniska vilket betyder att han har stor kontakt med den estniska idrotten. Ryktet om hans kunskaper har spritt sig bland de estniska idrottsmännen vilket betyder att det är till honom de ringer, när de har hoppat av. Vare sig han vill eller inte. Just nu försöker han hjälpa en avhoppad mångkampare vars personliga rekord skulle ge honom 8.400 poäng i tiokamp.

Idag har Bellevue IK 375 medlemmar i friidrottssektionen. Kansliet har Algot hemma i villan. Just nu sitter han och går igenom samtliga resultat under sin tid för att presentera en 30-bäсталista genom tiderna. Under det arbetet passerar alla de tuesentals ungar som Algot har tagit hand om revy.

Följde med hem

– Det är inte klokt när man hör politikerna prata om ”värstingar”, säger han uppbragt. Man pratar om hur vi ska ta hand om dessa killar samtidigt som man inte ger idrotten tillräckligt med lokaler. Jag har under mitt arbete med 30-bäсталistan hittat två, säger två killar som det har gått snett för. Av tusedantals killar från s.k. ”problemområden” som Hagsätra och Rågsved.

– Det har hänt under mina år att ungar har kommit fram efter träningen och frågat om jag inte ville följa med dom hem eftersom deras föräldrar bara bråkade.

– Där satt man i en lägenhet till två, tre på natten för att försöka hjälpa ungar som hade det trassligt hemma. Min fru brukar säga att skulle jag ha fått en femma i timmen för mitt idrottsledararbete så skulle vi ha varit stormrika nu. men jag har aldrig fått ett öre från Bellevue.

Algot har också på eget bevåg bildat en stiftelse vilken idag har 100-talet stödjande medlemmar. Själv har han tiggat ihop 120 000 kronor från företag och på sikt är målet ett kapital på en miljon kronor. Avkastningen ska sedan gå till stipendier åt lovande ungdomar. Hela Algots liv har varit idrott, och friidrott i synnerhet. Han byggde längdhops- och höjdhoppsgrop i trädgården när barnen var små men några friidrottare blev det inte av dem.

– Det kanske blev för mycket friidrott, säger Algot. Men alla tre motionerar och håller sig i form och det räcker för mig. Min fru har naturligtvis

fått sitta emellan och utan hennes stöd hade det aldrig gått.

Som nybliven innehavare av idrottens högsta utmärkelse frågar man sig om det är ”bra nu”, hur framtiden ser ut för Algot Friberg och friidrotten i Stockholm.

– Jag fortsätter. Jag har sedan en tid tillbaka haft hand om ett gäng lovande spjutkastare från olika klubbar men jag börjar längta efter ungdomsträning igen.

– Men då måste Stockholm skärpa till sig, avslutar han. Lokalfrågan är idrottens ödesfråga i Stockholm. LOK-stöd och ledare i all ära. Har man inte anläggningar där ungdomarna bor så blir det ingen idrott.

Ur Svensk Idrott

TEXT: LARS ANDERSON

Fotnot:

Algot Friberg, född 23 mars 1925, är son till Katarina och Tomas Friberg som var kommunalsekreterare på Ormsö under Estlands självständighetstid fr.o.m 1920 t.o.m 1935. Myndigheterna tillsatte sedan en est vid namn August Källe, som innehade posten till april 1939. Efter Källe tillsattes ytterligare en est vid namn Vöigemast för ”ester skulle inneha detta ämbete i en svensk kommun”. Vöigemast lämnade Ormsö när Estland annekterades av ryssarna.

Maria Broman

Thomas Lorentz

1990 års estlandssvenska kulturstipendiat

Med anledning av att Brigitta och Thomas Lorentz på SOV:s årsmöte 1990 utsågs till hedersmedlemmar i föreningens överrätter Elin Ahlberg en buketten blommor till dem. Foto Sven Svärd.

Årets estlandssvenska kulturstipendium har tilldelats kamrer Thomas Lorentz, Stockholm, ”för ett långt och gagnarikt arbete inom det estlandssvenska församling-, samhälls- och föreningslivet, som påbörjades långt före estlandssvenskarnas uppbrott från sina urgamla boplatser och som kontinuerligt fortsatt till denna dag.”

Thomas Lorentz är född och uppvuxen på Runö. Redan vid mycket unga år skötte han organistbefattningen i församlingen. Alltjämt mycket ung anförtroddes han befattningen som öns kommunalsekreterare under de kritiska åren före uppbrottet. På hans lott kom därför även att medverka vid runöbornas överflyttning till Sverige.

Efter ankomsten till Sverige (1944) fick Thomas tillfälle att fortsätta sina redan under 1930-talet i Stockholm påbörjade musikstudier samtidigt som han förberedde sig för ett yrke inom det merkantila området. Denna dubbla satsning blev lyckosam: Stockholmsoperan och många sångköror, även estniska, fick en bra tenor och ett storföretag en uppskattad kamrer.

En stor del av sin fritid – under pensionsåren så gott som hela sin tid – har Thomas Lorentz ägnat sina estlandssvenska landsmän. I många år har han tillhört SOV:s styrelse, den senaste tioårsperioden som föreningens ordförande. Thomas Lorentz' ordförandeskap i

SOV skall betecknas som energiskt, initiativrikt och självupppoffrande. Den fortsatta upprustningen av föreningens lokaler, till vilken ordföranden även högst fysiskt medverkat, har varit en väsentlig förutsättning för den dynamiska utveckling som ägt rum de senaste åren. Lokalerna på Vikingagatan 25 har blivit en uppskattad replipunkt för olika gruppaktiviteter – ungdoms- och seniorträffar, byträffar, slöjdaftnar etc har avlöst varandra. Föreningens arkivbestånd har betydligt utvidgats, materialet ordnats och systematiserats. Förvärvat av modern videoutrustning och kopiator har ökat SOV:s möjligheter att dokumentera och sprida kunskapen om den estlandssvenska bosättningen såväl i Estland som här i Sverige. Uppskattning har också det nyligen inrättade referensbiblioteket på Vikingagatan rönt. Kustbons fortsatta existens har alltid varit en hjärtesak för Thomas Lorentz. Han har varit tidskriftens ansvarige utgivare sedan 1981 och för ett år sedan åtog han sig dessutom den icke ringa bördan att redigera Kustbon.

Av stor betydelse för det estlandssvenska kulturarbetet har Thomas Lorentz kontakter med olika föreningar och vetenskapliga samfund varit, svenska såväl som utländska. Bland annat har kontakterna med stamfränderna i Finland utökats. En alldeles

speciell situation har under de senaste åren uppstått i och med de ändrade förhållandena i Estland. En uppsjö av frågor och problem har dykt upp som krävt engagemang och konstruktiv fantasi. Det är f.a Thomas Lorentz som fått ta itu med och lösa dessa nya uppgifter.

Thomas Lorentz har vid ett otal hembygdsdagar och andra estlandssvenska sammankomster, bland dessa de mycket uppskattade estlandssvenska kyrkodagarna, genom sina musikaliska framträdanden, ständigt beledsagad av hustru Brigitta – ofta även av sjungande döttrar – i hög grad berikat dessa sammankomster.

För sina stora insatser för det estlandssvenska föreningsarbetet utsågs Thomas Lorentz av SOV:s årsmöte i april i år till föreningens hedersledamot, en ärebetygelse som helt riktigt även vederfors Brigitta Lorentz, föreningens oumbärlige ”organist” sedan decennierna.

På de samarbetande organisationernas vägnar (SOV, Estlandsutskottet, Hans och Lydia Pöhls minnesfond) framför jag ett varmt tack till Thomas Lorentz för hans fruktbara insatser i det estlandssvenska kulturarbetet. Vi önskar honom ytterligare många verk samma år såväl i estlandssvenska som i allsvenska sammanhang.

Elmar Nyman

BOKANMÄLAN:

I svenska fotspår

Som framgår av separat annons har nyligen på Timbro förlag utkommit en bok med ovanstående titel av författaren och journalisten Andres Küng, som under sensommaren 1989 gjort en resa enkom för att besöka svenskbygderna i Estland.

Det inledande kapitlet "Estlandssvenskarna förr och nu" är skrivet i nära samarbete med Elmar Nyman och präglas av dennes djupa insikter och stora engagemang i frågor som gäller den estlandssvenska kulturen både i förgångens tid och nutid.

Küngs reportageresa, som sträcker sig från bygd till bygd, tar sin början i Reval och ända ner till Dagö har han Maido Limbak som sakkunnig ciceron. Det är särskilt glädjande med det långa avsnittet om Ösel, som tidigare varit dåligt dokumenterat beträffande sitt svenska förflutna. Reportageresan slutar med ett besök på Runö. I slutet av boken förekommer viktiga upplysningar om hur man reser i Estland samt uppgifter om estländska ortnamn på estniska och svenska.

Boken erbjuder lärorik, intressant och rolig läsning, och bör med sitt välmodulerade språk och sina fyndiga formuleringar kunna tillfredställa såväl estlandssvenskar som övriga läsare.

Boken kan beställas hos SOV till ett förmånspris för föreningens medlemmar om 140 kr.

Thomas Lorentz

Den nära 700-åriga biskopsborgen i Arensburg (estn. Kuressaare), vackert belägen i den lummiga parken vid havsviken. Ur "Saaremaa", Eesti raamat 1989

BOKANMÄLAN:

"Tålamod är dens dygd, som saknar antingen mod eller styrka."

Denna stolta och hänsynslösa aforism är ett av de ordspråk författade av drottning Christina av Sverige, som ormsöättlingen och uppsalahistorikern Svante Jakobsson valt att inleda sin nya bok med.

Boken heter ÖVERHETENS PÅBUD OCH FÖRBUD, med undertiteln: "Skildringar av förhållanden i svenska provinsen Livland under 1600-talets fyra sista årtionden". Den är utgiven på Almqvist & Wiksells förlag innevarande år.

Boken inleds med en översikt över provinsen Livlands historia, från Medeltiden och fram till det att det kejserliga ryska regementet slutligen upprättats år 1721.

Huvudinnehållet ägnas sedan åt olika kungliga påbud och instruktioner till generalguvernörerna, samt dessa generalguvernörers förordningar till provinsens invånare. Svante Jakobsson har här också utrett förhållandena kring den polska och senare den svenska överhöghetens försök att skapa ett bättre förhållande för de livegna i Livland. Här kan speciellt nämnas "bon-

dekungen" Karls XI:s förslag att göra bönderna fria från livegenskap, men då adeln reagerade negativt på detta förslag så fick det falla.

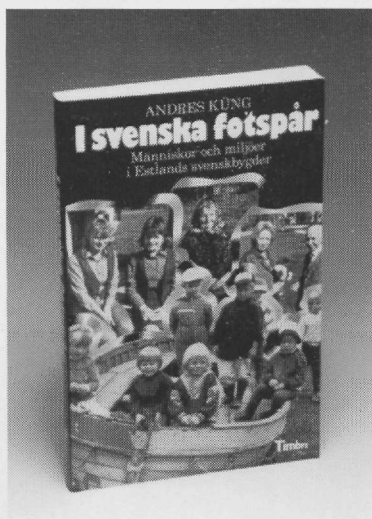
De livegna befolkningsgruppernas inbördes förhållande reglerades genom att den svenska legostadgan av år 1664 omarbetades för att passa provinsen och de särskilda förhållanden som rådde där bättre.

Läget i provinserna Estland och Livland kännetecknades under den svenska tiden av en maktkamp mellan svenska kronan och den tyska adeln. Denna maktkamp syns tydligt i de förordningar och de påbud som författaren här påvisar. Att förhållandet till främmande makter inte heller var det bästa visar den instruktion som generalguvernör Clas Tott mottog år 1666.

Svante Jakobsson har med detta arbete på ett gediget sätt framhävt förhållandena i den svenska provinsen Livland i slutet av 1600-talet. Boken kan rekommenderas åt den historiskt intresserade läsaren!

Jörgen Hedman

Ny bok om Estland

När spårrarna för resor på Estlands landsbygd började rasa gjorde Andres Küng en unik resa i Estlands svenskbygder. I Hapsal och Tallinn, på fastlandets landsbygd och på öar som Ormsö, Dagö och Runö följer han spåren av estlandssvenskarna.

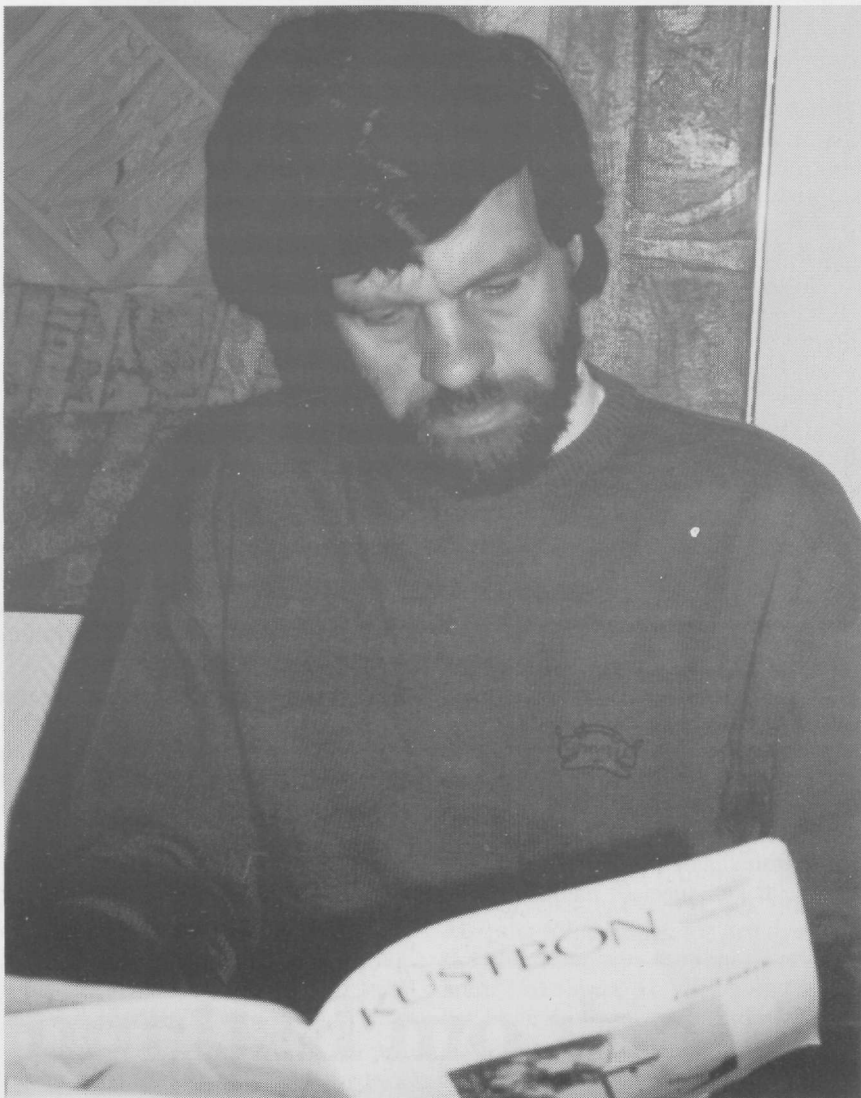
I de många intervjuerna möter vi olika öden och åsikter, skilda förhållningssätt till språket, till ryssar och kommunister, och ett hopp om vad framtida utbyte med Sverige kan medföra.

Andres Küngs bok är ett unikt dokument över svensk kultur utan den svenska politiska historien, i samspel med andra traditioner, språk och samhällsuppfattningar.

I SVENSKA FOTSPÅR
Människor och miljöer i Estlands svenskbygder av Andres Küng

I bokhandeln. Ca-pris 197 kr
Timbro 08-666 95 00

FRÅN SOV:s ÅRSMÖTE 1990

Föredragshållaren vid årsmötet Jan Utas begrundade därefter innehållet i en Kustbon.

Tomas Dreijer avgick ur styrelsen och uppvaktas här av Elin Ahlberg med en bukett blommor.

Kulturföreningen Svenska Odlingens Vänner (SOV) höll sitt årsmöte i Eesti Maja lördagen den 28 april. Ett 60-tal föreningsmedlemmar hade mött upp och sedan vi i anslutning till det kommande föredraget sjungit svenskbybon Kristoffer Hoas dikt till Sverige "Jag är svensk" med frejdig tonsättning av Axel Södersten var det dags att banka sig vid det dukade kaffebordet.

Därefter var det tid för Jörgen Hedman att presentera och hos oss introducera dagens föredragshållare, arkitekten och tjänstemannen vid Gotlands Fornsal, Jan Utas, senast uppmärksammas som redaktör för den förra året utkomna, mycket förnämliga boken "Svenskbyborna 60 år i Sverige". I ett mycket fascinerande föredrag, illustrerat med diabilder, förde han oss på vandring bland byggnaderna både på det svenska Dagö och i Gammalsvenskby. Föredraget rönt stor uppskattning hos de deltagande.

I Alex. Slottes ord "Slumrande toner" fann vi fin anknytning till föredraget, särskilt i de avslutande stroforna "Flamma forneld, lys vår gärning, lys genom tiden, för sönerna väg hem till fädernas gård".

Efter den sedvanliga parentationen för de under året bortgångna medlemmarna och psalmversen "Jag lyfter mina händer" följde de stadgeenliga årsmötesförhandlingarna. Föreningens nuvarande ordförande Thomas Lorentz hade till detta årsmöte undanbett sig omval och till ny ordförande intill nästa årsmöte valdes Sven Salin. Även Tomas Dreijer hade undanbett sig omval och två styrelseposter skulle sålunda nybesättas. På valberedningens förslag valdes som nya styrelsemedlemmar Linda Stahlman från Nuckö och Helga Ringberg från Rickul. Tidigare revisorer och valberedning omvaldes.

TL

Not.

Den nya styrelsen har den 22 maj konstituerat sig enligt följande:

Ordförande: Sven Salin

Vice ordförande:
Elin Ahlberg-Storholm

Kassör: Bertil Westerman

Sekreterare: Helga Ringberg

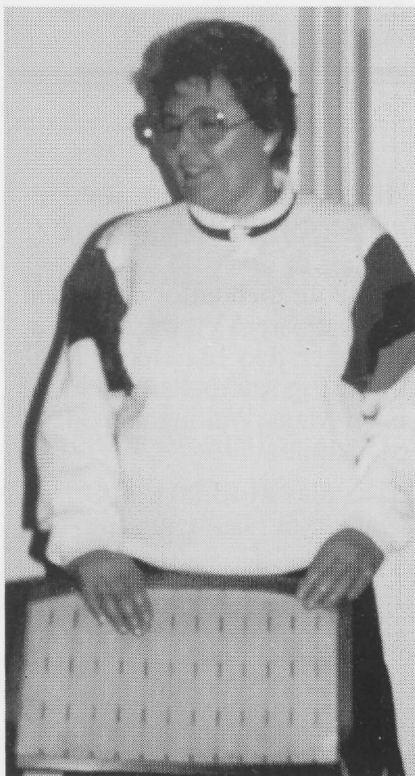
Sammanställande i Bygderådet:
Linda Stahlman

Sammanställande i Arkivgruppen:
Sven Svärd

Sammanställande i Org.gruppen:
Benita Beckman
(som redaktör för Kustbon kvarstår
Thomas Lorentz)

Sven Salin, SOV:s nye ordförande, tar emot ordförandeklubba och klocka.

De nya styrelsemedlemmarna Linda Stahlman och...

... Helga Ringberg.
Samtliga foton från årsmötet tagna av Sven Svärd.

Förväntad kommentar.

I artikeln om Ormsö efterlyser Svante Jakobsson kommentarer av "Besserwisser", tydligen beträffande den anförda översättningens uppgifter om förhållandena på Ormsö anno dazumal.

För det första tycks det ganska förnämligt, att sådär över en kam klassificera alla, som kan ha åsikter om saken, som "Besserwisrar".

För det andra finns det väl över huvud taget ingen anledning att kommentera en artikel som är skriven för så länge sedan och under så olika förhållanden mot nu. Därtill av en, som för länge sedan är gången ur tiden. De mortui nihil nis bene.

Däremot finns det all anledning till kommentar av de i slutet av artikeln givna noterna. En rysk verst har aldrig varit bara 1006.7 meter. Till ledning för intresserade följer här en korrekt uppgift om det tsarryska längdmåttssystemet.

1 verssok	=	4.445 cm,
16 verssok	=	1 arssin,
3 arssin	=	1 sazjen (famn)
500 sazjen	=	1 verst = 1066.79 m.

Herman Lindström

Sammankomsten med Gambyborna i Enköping den 21.4.90.

Det var mycket glädjande att intresset var så stort, vi var 53 pers. sammanlagt och 34 pers. var Gambybor, det var endast gårdarna Stenkull, Matsasa, Skimon, Backa och Nigorsa som inte hade någon deltagare med. Många av oss har aldrig träffats i Sverige förut, det var både roligt och spännande att återse varandra igen.

Gambyn var en vacker by, dom flesta gårdarna låg som ett pärlband efter byvägen, med backarna och väderkvarnarna ovanför och Gambysån nedanför.

Vi hade en trevlig eftermiddag tillsammans med god mat och Härmas Gottfrid underhöll med verk av Ätsve Mats, kartor fanns också över Gambyn att köpa, ritade av Gambiggarna August Boman och Voldemar Tegelberg. Önskemål har kommit om att detta skall bli tradition att träffas en gång om året.

Lillian Eriksson f. Boman

Mathilda Pihl avliden

Mathilda Pihl

Fru Mathilda Pihl, född Stahl den 17 december 1900 på Nuckö, avled den 3 januari 1990 i Borgå. Hennes mor som var född Maria Adamsdotter Stahl på Odensholm, kom över till Finland vid tiden för första världskriget. Från 1915 hade hon tjänst som vårdare för ett gammalt par på Emsalö i Borgå skärgård. Efter åldringarnas frånfalle ingick hon äktenskap år 1916 med en av vår sockens mest befarna djupvattensseglare, Frans Lindberg, son till det åldriga, avlidna paret.

Sålunda kom dottern Mathilda att besöka sin mor i hemmet i Finland på 1920-talet, och hon gifte sig sedermera med teknikern Hjalmar Wilhelm Pihl. Paret fick två döttrar och familjen bosatte sig i Borgå stad, där fru Pihl efter en kortare tids sjukdom i början av innevarande år gick ur tiden, mätt av år.

Hon fick sin sista viloplats i hägnet av Näsebackens åldriga furor på Borgå stads och sockens ärevärdiga begravningsplats.

Hilding Rosenström

Minnesruna – Tillbakablick

Svenskättingen, prästfrun **Niina Ködar**, jur. kand., född 2 januari 1913 i Sinalepa, utanför Hapsal, avled i Hägersten 16 april 1990.

Hennes mor, född Langeberg, var dotter till den svenske ägaren av godset i Sinalepa, där Niina föddes.

Den 4 maj jordfästes Niina av maken, Artur Ködar, i Uppenbarelskyrkan, Hägersten, där han arbetat som komminister.

Såväl i kyrkan, vid gravsättningen på skogskyrkogården och vid minnesstunden var ett femtiotal sörjande med, bl.a. sonen Jüri Walldin med sin familj (han, vars namn då och då läses i TV-rutan som översättare av estnisk text, mm). I skaran fanns även skolkamrater från Läänemaa Ühisgümnaasium, studiekamrater från Dorpat-tiden och många vänner.

I anslutning till denna minnesruna återges namnen på studenter från de estlandssvenska bygderna, vilka år 1930 tillsammans med den bortgångna utexaminerades i Hapsal. Niina själv tillhörde latinlinjen.

Latinlinjen

Blees-Sandvik, Dagmar, Rickul. Pensionerad folkskollärarinna i Stockholm.

Lepp-Pahk, Linda, Ormsö/Hapsal. Pensionerad från administration i statligt verk, Stockholm.

Reallinjen

Aman, Viktor, Nuckö. Pensionerad läroverksadjunkt i Stockholm.

Berkman-Kasela, Albert, Nuckö. Vice kommunalsekreterare i Nuckö. Mördades av komm. förintelsetruppen i Skådanässkogen, juli 1941.

Heldring, Alfred, Rickul. Kommunal-sekreterare i Rickul. Avled i Stockholm 5 april 1984.

Kopamees, Paul, Nuckö. Mobiliserades till Sovjet 1941.

Kornblom-Tammgren, Anders, Ormsö. Pensionerad tjänsteman i Stockholm.

Lindström, Johan, Ormsö. Kyrkoherde i Estland (Runö) och i Sverige. Avled i Stockholm 10 juli 1985.

Vidgren, Johan, Ormsö. Pensionerad sjökaptan i Nyköping.

Viksten-Vaigur, Aksel, Nuckö. Stads-sekreterare i Hapsal. Pensionerad i Helsingborg.

Hugo Mickelin

Inbjudan till den tredje Sviby-träffen

Svibybor med anförvanter och sympatisörer! Vik redan nu **lördagen den 13 oktober 1990** till festlig sammankomst i Eesti Maja, Wallingatan 34, Stockholm.

Vi samlas kl **15.00** till: Mat, dryck, kaffe, allsång.

Video, ev diabilder = allt från årets resor till Ormsö.

Musik och dans.

Kostnad 115 kronor.

För ytterligare upplysningar, anmälan etc, kan i första hand hänvändelse ske till Arbetsgruppens följande representanter:

Algot Slät

Tel 08-711 88 42

Birger Appelblom

Tel 0756-301 11

Edvard Moll

Tel 08-86 18 59

ESTLANDSSVENSKARNAS HEMBYGDSDAG

firas lördagen den 25 augusti 1990 i SL-restaurangen,
T-bana Blåsut, Enskede

Porten öppnas kl. 12.00. Programmet börjar kl. 13.00

Ur programmet:

- Utdelning av 1990 års estlandssvenska kulturstipendium till Thomas Lorentz
- "Sånger och visor jag minns...". Thomas Lorentz sjunger och berättar.
- Föredrag av Jutta Holst från Statliga Friluftsmuséet Rocca al Mare i Reval. Ämne: Estlandssvenska byggnader under senare tid. Tolkning till svenska av David Papp.

Allsång. Kaffe och smörgås (pris 70:-). Bokförsäljning. Lotteri.

Vi vill i år satsa ännu mera på upprustningen av de gamla hembygderna.

Därför vädjas om alla slag av föremål till lotteriet så att vi får fina vinster att lotta ut!

Hjärtligt välkomna önskar Styrelsen för SOV

RUNÖ-KVÄLL i Markuskyrkan

T-bana Björkhagen

**Lördagen den 6 oktober
1990, kl 16.00**

Medverkande:

KFUM-kören och solister

Kollekt till insamlingen för
orgel till Runö kyrka

Välkommen att vara med och
sjunga "Fädernas kyrka"

Nu går det bra att segla till **Tallinn, Riga och Leningrad**, ev blir det klart med Pärnu och Hapsal i år.

Vi har fortfarande platser kvar till **Sångfestivalen i Tallinn**.

Årets nyhet! Hälsoresa till Pärnu 26 dagar, fr 10.575:-

Massor av andra alternativ i vår broschyr, rundresor eller

Resorna till Hapsal

med övernattningsmöjligheter i Hapsal-stad, Ormsö och Birkas, kommer att se ut så här:

HAPSAL 6 DAGAR MED BÅT pris 2.595:-

Avresor: **Juni** 13, 20, 27
Juli 4, 11, 18, 25
Augusti 1, 8, 15, 22, 29
September 5, 12, 19, 26
Oktober 3, 10, 17, 24

2 nätter ombord på båten
2 nätter i Hapsal
1 natt i Tallinn

TIDTABELL FÖR RESORNA:

Stockholm-Tallinn	Tallinn-Stockholm
onsd/fred 17.30 09.00 torsd/lörd	månd/fred 09.30 20.00 sönd/torsd

6-dagars resan har sista natten i Tallinn
8-dagars resan har första natten i Tallinn
För hytt tillkommer per väg: del i dubbelhytt kat. A 390:-, kat. B 300:-, kat C 210:-

HAPSAL 8 DAGAR MED BÅT pris 3.195:-

Avresor: **Juni** 15, 22, 29
Juli 6, 13, 20, 27
Augusti 3, 10, 17, 24, 31
September 7, 14, 21, 28
Oktober 5, 12

2 nätter ombord på båten
1 natt i Tallinn
4 nätter i Hapsal

I Priserna ingår:

Resa Stockholm-Tallinn t/r utan hytt Transfers i Estland till hotellet i Tallinn och till hamnen på returen.
Buss Tallinn-Hapsal t/r • Helpension i Estland samt sightseeing • Övernattning i Tallinn på hotel Kungla, i Hapsal/Birkas/Ormsö olika former från pensionat till familjer ofta i flerbäddsrums. • Avbest.skydd (frivilligt gäller vid sjukdom) 100:- • Visum 35:-

**Välkommen att boka "just din resa" hos oss som är specialister på resor till
Baltikum och Estland i synnerhet.**

Nordisk Reseservice AB • Tel 08-791 50 55 • Engelbrektsgratan 18, Box 26030, 100 41 Stockholm. • Fax 08-791 40 90.

FAMILJENYTT

Födda

Välkommen MADELEINE!
Anette och Mikael Hammerman
Linköpings KK den 7 mars 1990.

Vigda

Carlos De Brito och
Cristina Friberg
den 7 oktober 1989 i
Rådhuset i Aix-Les-Bains
Frankrike

Döda

Evald Zeisig, född den 30 oktober
1919 på Nuckö
avled den 21 december 1989 i Nacka
(med ändring av felaktigt dödsdatum i
föregående Kustbon)

Maria Larsson, född Järnström den 28
september 1917 på Ormsö
avled den 29 augusti 1989 i Södertälje

Salme Elfrida Luther, född Grönström
den 1 december 1908 på Nargö
avled den 23 januari 1990 i Mölndal

Väino Norrman, född den 14 mars
1936 i Korkis
avled den 18 februari 1990 i Kumla

Einar Peedu, född den 15 november
1925 på Nuckö
avled den 23 februari 1990 i Smedje-
backen

Agneta Strandberg, född Grundsten
den 4 september 1907 på Ormsö
avled den 24 februari 1990 i Stock-
holm

Kristina Norrman, född Vidgren den
17 mars 1896 på Ormsö
avled den 21 mars 1990 i Stockholm

Gertrud Liljeros, född Sjöman den 9

oktober 1912 på Ormsö
avled den 9 april 1990 i Täby

Hilda Irene Seeman, född den 13 maj
1921 på Nuckö
avled den 11 april 1990 i Sundbyberg

Maria Österman, född Simonsson den
1 september 1906 på Nuckö
avled den 11 april 1990 i Stockholm

När det gäller gravvårdar och fackmässigt gravvårdsarbete
av alla slag kan Ni med förtroende vända Er till

BILDHUGGARE H. RAUDSEPP

MÅNDAGSVÄGEN 44 FARSTA Tel. 08/94 21 77
Ring och hör våra priser
Rabatt på sten 300:- Gravering av namn 150:-
Reducerade priser för pensionärer

Vår käre

Hans Broman

* Ormsö 22 oktober 1902
har lämnat oss i stor sorg
och saknad.
Stockholm 26 dec 1989

ELFRIDA

John och Michaela
SIGRID och HEGAI
Louise

Hans och Mariann
Dan och Marie-Louise
IRENE

Marie

Pere och Lena

Terese och Björn

Barnbarnsbarn

Släkt och trogna vänner

*Solen har dalat,
dagen är slut.
Stilla är klappande
hjärtat.*

*Skönt är att vila
från lidandet ut.
Somna från allt
som har smärtat.*

Vår käre

Johan Rosenblad

* 15 april 1902 på Wormsö
har idag lämnat oss, syskon,
övrig släkt och vänner
i djup sorg och saknad.
Eskilstuna den 25 januari 1990

Ingvar och Ingegerd
Inger
Barnbarn
Barnbarnsbarn

*Tack för vad Du givit
Tack för allt Du var
Innerst i vårt hjärta
skall Du alltid leva
kvar.*

Vår käre

Maria Engström född Westerberg

* 14 februari 1900 i Rickul
har lämnat oss
Mora 28 april 1990

MARINA

Heléne Anneli
Linus

*Så stilla, så sakta
Du tynade bort
Vi stod vid Din sida
så hjälplösa blott
Stilla kom döden, den
kom som en vän
Tog Dig vid handen och
förde Dig hem*

Vår käre

Gunnar Söderholm

* 10 april 1923
har lämnat oss, släkt och vänner
i sorg och saknad.
Arboga 28/2 1990

ANITA

Bo och Marie-Louise
Caroline, Malin

*Man borde inte gråta
men sorgen känns så svår,
trots att Du nu är fri
all jordisk smärta.
Man borde vara tacksam
för alla vackra år
och söka döva sorgen
i sitt hjärta.
Nyss gick Du till
en annan värld,
där plågor inte är.
Tack käre Make och Far
nu hoppas vi få åter råkas där.*

Bemärkelsedagar 3:e kvartalet 1990

96 år

Agneta Anderssin, född den 8 augusti 1894, Ormsö

94 år

Maria Alkvist, född den 23 september 1896, Ormsö

93 år

Alexander Vinter, född den 1 augusti 1897, Korkis

Agneta Gärdman, född Notman den 26 augusti 1897, Ormsö

Brita Sarapuu, född den 10 september 1897, Nargö

91 år

Sofia Treiberg, född den 15 augusti 1899, Rickul

Gertrud Lindström, född Appelblom den 26 augusti 1899, Ormsö

90 år

Gertrud Lundkvist, född Bergström den 3 augusti 1900, Ormsö

Johanna Dyrblom, född Vapper den 8 augusti 1900, Nuckö

Olga Blomberg, född Koinberg den 14 augusti 1900, Rickul

August Stahlman, född den 20 augusti 1900, Nuckö

Hilda Loorand-Vestersten, född Fabel den 3 september 1900, Reval

Johanna Aman, född den 22 september 1900, Nuckö

85 år

Ingeborg Grave, född Masing den 12 juli 1905, Reval

Elvine Granback, född Heldring den 21 juli 1905, Rickul

Axel Lundgren, född den 28 juli 1905, Nuckö

Bruno Jöers, född den 4 augusti 1905, Rickul

Johannes Mählberg, född den 14 augusti 1905, Rickul

Helena Ellerbusk, född Mass den 18 augusti 1905, Runö

Mary Silver, född Kalju den 25 augusti 1905, Baltischport

Evald Heinrich Pisa, född den 20 augusti 1905, Dagö

Rosalie Renni, född Palmkron den 28 september 1905, Vippal

80 år

Amalia Kärman, född Hansson den 13 juli 1910, Nuckö

Isak Österman, född den 26 juli 1910, Runö

Dagmar Auger, född den 2 augusti 1910, Saku i Harria

Anders Ahlberg, född den 2 augusti 1910, Ormsö

Maria Magdalena Nee, född Lönnlund den 11 augusti 1910, Runö

Marta Schönberg, född Kantberg den 16 augusti 1910, Vippal

Maria Lundberg, född Friberg den 21 augusti 1910, Ormsö/Rågöarna

Rudolf Koppelman, född den 2 september, Neve

Agneta Fält, född den 3 september 1910, Ormsö

Sigrid Viksten, född den 5 september 1910, Reval

Elfride Johanna Nilsson, född Grönlund den 10 september 1910, Rågöarna

Maria Christine Heyman, född den 13 september 1910, Rickul

Alfred Vesterblom, född den 23 september 1910, Nuckö

Lars Nyman, född den 26 september 1910, Ormsö

75 år

Salme Bollman, född den 7 juli 1915, Reval

Voldemar Borrman, född den 10 juli 1915, Rickul

Ellen Pelmas, född Tomingas den 15 juli 1915, Reval

Viktor Kaiu, född den 16 juli 1915, Reval

Endel Vasur, född den 24 juli 1915, Reval

Erik Werner Schönberg, född den 28 juli 1915, Reval

Ellen Heldring, född Stenman den 11 augusti 1915, Nuckö

Alexander Ahlberg, född den 18 augusti 1915, Rickul

Hans Georg August Andresen, född den 25 augusti 1915, Reval

Johanna Mählberg, född Jakobsson den 9 september 1915, Rickul

Elvine Jönsson, född Nilsson den 14 september 1915, Rickul

70 år

Linda Aline Greisman, född Laanes den 3 juli 1920, Nuckö

Edla Agneta Alun, född Fahrman den 5 juli 1920, Nuckö

Katarina Andersson, född Runestam den 9 juli 1920, Runö

Manfred Bernhard Brun, född den 11 juli 1920, Nuckö

Hilda Ingeborg Ojaste, född Lindström den 18 juli 1920, Ormsö/Nuckö

Gunnar Viksten, född den 19 juli 1920, Nuckö

Hulda Vallsköld, född Lindström den 23 juli 1920, Runö

Laine Klaman, född Nyman den 25 juli 1920 Reval/Korkis

Fridolf Borrman, född den 1 augusti 1920, Rickul

Harry Ernst Aring, född den 9 augusti 1920, Reval

Alfons Berg, född den 15 augusti 1920, Reval

Katarina Nyholm, född den 22 augusti 1920, Ormsö

Ivar Valfrid Brunberg, född den 31 augusti 1920, Rickul

Arnold Kilk, född den 31 augusti 1920, Pühajärve/Korkis

Lars Nordbäck, född den 2 september 1920, Ormsö

Ingvald Ingemar Ekman, född den 8 september 1920, Rickul

Helena Nordgren, född den 9 september 1920, Runö

Arnold Rudolf Brandt, född den 14 september 1920, Nuckö

William Karl Freiberg, född den 16 september 1920, Nargö

Oskar Gottfrid Vesterman, född den 18 september 1920, Rickul

Elvira Peedu, född Ribohn den 19 september 1920, Nuckö

Katarina Landman, född Ahlberg den 24 september 1920, Ormsö

Lars Sarberg, född den 27 september 1920, Ormsö

Lilly Aune Aurora Amberman, född den 28 september 1920, Hapsal

Johannes Erich Ribohn, född den 29 september 1920, Nuckö

65 år

Rita Ingeborg Holmberg, född Rosen den 16 juli 1925, Reval

Samuel Albert Timmerman, född den 17 juli 1925, Nuckö

Alrik Bertil Viberg, född den 17 juli 1925, Rickul

Manfred Link, född den 18 juli 1925, Nuckö

Lennart Stahl, född den 19 juli 1925, Rickul

Maria Hilda Nyman, född den 30 juli 1925, Ormsö

Walling Okerman, född den 1 augusti 1925, Rickul

Alma Olsson, född Grönman den 13 augusti 1925, Ormsö

Elvine Dagmar Smedberg, född Malvik den 14 augusti 1925, Ormsö

Ivar Lars Storholm, född den 14 augusti 1925, Ormsö

Erik Heino Schmidt, född den 15 augusti 1925, Nargö

Harry Seffers, född den 21 augusti 1925, Reval
Hilda Elisabet Matilda Kanten, född Beckman den 22 augusti 1925, Ormsö
Axel Hjalmar Lundström, född den 31 augusti 1925, Ormsö
Edvard Johannes Beckman, född den 8 september 1925, Ormsö
Eva Elisabeth Steffensson, född Smens den 8 september 1925, Runö
Armilde Elsa Lillemets, född Gineman den 9 september 1925, Nuckö
Ivar Gottfrid Koinberg, född den 10 september 1925, Rickul
Albert Vesterby, född den 11 september 1925, Rickul
Einar Hamberg, född den 12 september 1925, Rickul
Matteus Albert Ekman, född den 14 september 1925, Rickul
Signe Elsa Ingrid Davidsson, född Hamberg den 19 september 1925, Ormsö
Agneta Alide Nyström, född Söderlund den 19 september 1925, Ormsö
Katarina Grönman, född den 20 september 1925, Ormsö
Helga Vilhelmine Hellman, född Ribon den 25 september 1925, Ormsö
Alice Leontine Külavee, född Ribohn den 25 september 1925, Nuckö
Lydia Haglund, född Söderlund den 26 september 1925, Ormsö.
Ingrid Gunhild Besterman, född Sedman den 28 september 1925, Nuckö
Ilse Silvia Poulsen, född Reets den 29 september 1925, Nuckö

60 år

Richard Gineman, född den 1 juli 1930, Nuckö
Elvin Beckman, född 4 juli 1930, Åland
Alfred Vikman, född den 8 juli 1930, Nuckö
Einar Berggren, född den 11 juli 1930, Reval
Maia Alberg, född den 14 juli 1930, Pernau
Guy Emil Linden, född den 23 juli 1930, Helsingfors

Ally Ambros, född den 24 juli 1930, Hapsal
Emil Koinberg, född den 26 juli 1930, Nuckö
Margot Mägi, född Klanberg den 29 juli 1930, Nuckö
Edna Mahl, född Freiman den 8 augusti 1930, Nuckö
Ellen Tanseri, född den 10 augusti 1930, Nuckö
Ingrid Wagsjö, född Aspelin den 13 augusti 1930, Ormsö
Astrid Hildur Nyholm, född den 13 augusti 1930, Ormsö
Manfred Rant, född den 13 augusti 1930, Nuckö
Sven Ahlström, född den 19 augusti 1930, Ormsö
Hjalmar Sigvald Kehlman, född den 22 augusti 1930, Hapsal
Endel Joanurm, född den 24 augusti 1930, Kolga
Linnéa Ingeborg Okerman, född den 25 augusti 1930, Rickul
Ingvald Heyman, född den 26 augusti 1930, Rickul
Johannes Gäddman, född den 3 september 1930, Nuckö
Meinhard Mensas, född den 7 september 1930, Nuckö
Olof Verner Arm, född den 8 september 1930, Reval
Elsa Vilhelmina Sandgren, född Lemberg 11 september 1930, Nuckö
Elof Anders Freiman, född den 13 september 1930, Nuckö
Ina Melita Adelman, född den 16 september 1930, Rickul
Elsa Anette Greis, född den 16 september 1930, Odensholm
Axel Alvar Friberg, född den 17 september 1930, Ormsö
Gustav Adolf Nyman, född den 18 september 1930, Kuivajõe

50 år

Bo Emil Borrman, född den 5 juli 1940, Rickul
Olof Erling Bäckman, född den 19 juli 1940, Ormsö

Dan Viebusk, född den 19 juli 1940, Nuckö
Astrid Söderholm, född den 22 juli 1940, Nuckö
Olle Lundkvist, född den 24 juli 1940, Lähtru
Ingrid Sundberg, född Appelblom den 24 juli 1940, Ormsö
Lembit Mathiesen, född den 25 juli 1940, Nuckö
Marit Viksten, född den 29 juli 1940, Nuckö
Hilda Elna Hammerman, född den 2 augusti 1940, Ormsö
Evert Timmerman, född den 4 augusti 1940, Nuckö
Herman Lin, född den 9 augusti 1940, Rickul
Ulla Kiiin, född den 11 augusti 1940, Reval
Ilma Emilia Årstadius, född Dreijer den 22 augusti 1940, Runö
Inga Maj-Britt Lilja, född den 25 augusti 1940, Ormsö
Olavi Lepp, född den 26 augusti 1940, Reval
Ture Olof Treiberg, född den 27 augusti 1940, Rickul
Tauno Vellesoo, född den 29 augusti 1940, Reval
Maie Deemus, född den 6 september 1940, Rickul
Nils Evert Ahlberg, född den 7 september 1940, Rickul
Sven Nils Bergström, född den 15 september 1940, Ormsö
Einar Valfrid Vaksam, född den 19 september 1940, Ormsö
Gunnar Evert Ahlström, född den 22 september 1940, Ormsö
Inge Känd, född den 24 september 1940, Reval
Milvi Adelman, född den 25 september 1940, Rickul
Sigrid Sandström, född Nyman den 26 september 1940, Nuckö
Helge Henrik Luks, född den 29 september 1940, Rickul